Înțelegere şi *neînțelegere* în spațiul comunicării lingvistice şi literare. O abordare hermeneutică

Lucia CIFOR

Scopul comunicării îl reprezintă *descrierea şi analiza raporturilor dintre înțelegere şi neînțelegere în comunicarea lingvistică şi literară*, din perspectiva autorizată de hermeneutică şi filosofia limbajului. Orizonturile epistemologice la care se raportează dezbaterea noastră vizează elemente de filosofia limbajului (Wilhelm von Humboldt, F.D.E. Schleiermacher) şi de hermeneutică *tradițională* sau *premodernă* (Mircea Eliade), precum şi câteva elemente de hermeneutică *modernă* (F.D.E. Schleiermacher) şi *postmodernă* (Martin Heidegger, utilizat doar ca termen de relație pentru Hans-Georg Gadamer, continuatorul celui dintâi). Abordarea hermeneutică a relațiilor dintre *înțelegere şi neînțelegere* în spațiul comunicării verbale pune în lumină aspecte aproape ignorate de percepția lingviştilor. Toate aceste aspecte sunt, însă, de o importanță covârşitoare pentru existența omului ca *ființă lingvistică* şi ca *ființă hermeneutică*, calități pe care el nu le poate dezvolta decât în spațiul *dialogic* al limbii şi al înțelegerii. Luarea în considerare a reflecțiilor şi descoperirilor hermeneuticii pe terenul *înțelegerii şi a non-înțelegerii* ar putea conduce la optimizarea şi rafinarea relațiilor sociale, la îmbunătățirea dialogului cultural şi intercultural şi la înnoirea (pe o anumită latură) a pedagogiei lingvistice şi literare.

Un prim aspect la care ne vom referi vizează *unitatea indestructibilă dintre înțelegere şi neînțelegere în spațiul comunicării lingvistice*, descoperită şi discutată de către Wilhelm von Humboldt. În cele ce urmează nu ne vom referi, în mod separat, la limbă şi la literatură, întrucât este în interesul discuției de față să ne încadrăm în perimetrul concepției humboldtiene. În viziunea filosofului german, limba şi literatura merg împreună, fiind în egală măsură *predeterminate* şi *nedeterminate*. Sunt realități *predeterminate* sub aspectul tradiției care le premerge, le constituie, le confirmă, însă *nedeterminate* sub aspectul genezei şi evoluției, care stau sub imperiul libertății omului (Humboldt 2008: 79, 92-93, 125, 129, 215 sqq). După cum se ştie, Humboldt (ca şi mai târziu Heidegger) este împotriva înțelegerii reductive a limbii ca *instrument de comunicare*. În viziunea sa, *limba intermediază*, între *subiect* şi *obiect*. Din faptul că limba este *mediul* în care *subiectul* cunoaşte *obiectul* şi în care subiectul însuşi *se înțelege pe sine*, Humboldt deduce *capacitatea hermeneutică a limbii*. Spre deosebire de Immanuel Kant, care considera limba un simplu instrument în care se obiectivează şi se comunică gândirea, Humboldt crede că tocmai *capacitatea intrinsec-hermeneutică a limbii* face din filosofie o ştiință comprehensivă, *id est* o hermeneutică. Cu mult înaintea lui Dilthey (care doar spre sfârşitul carierei ajunge la o înțelegere depsihologizantă a comprehensiunii), Humboldt defineşte comprehensiunea nu ca pe un *fapt de psihologie*, ci ca pe *un*

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)

fapt de limbă. Comprehensiunea este, la el, în mod fundamental *comprehensiunea limbii*, *comprehensiunea sensului expresiei lingvistice*. Din specificul limbii filosoful extrage argumente pentru delimitarea ştiinţelor *comprehensiv-hermeneutice* (cum sunt ştiinţele umaniste) de *ştiinţele descriptiv-explicative,* primele, caracterizate ca ştiinţe *speculative*, iar cele din urmă ca *ştiinţe tehnice*.

De mare importanţă pentru dezbaterea de faţă este viziunea humboldtiană asupra relaţiei dintre *înţelegere* şi *vorbire*, considerate a fi două laturi ale aceluiaşi fenomen lingvistic. La fel de importantă este ceea ce am putea numi *fenomenologia înţelegerii*:

> Orice act de vorbire, începând cu cel mai simplu, presupune o raportare a percepţiei fiecărui individ la natura comună a umanităţii.
>
> Cât priveşte înţelegerea, lucrurile stau la fel. Nimic nu poate exista în suflet decât prin propria activitate, iar a înţelege şi a vorbi nu sunt altceva decât efecte diferite ale aceleiaşi facultăţi a limbajului. Vorbirea între două persoane nu este în nici un fel comparabilă cu simpla transmitere a unui conţinut. Atât în cel care înţelege, cât şi în cel care vorbeşte, acest conţinut trebuie să se dezvolte din forţa interioară proprie a subiectului (Humboldt 2008: 91-92).

Potrivit lui Humboldt, înţelegerea – ca şi vorbirea – se fundamentează pe natura comună a umanităţii, pe care limbajul o conţine ca realitate imanentă şi definitorie şi care se actualizează în orice act de vorbire ori de înţelegere. *Vorbirea* ca acţiune destinată cuiva şi *înţelegerea* ca asimilare a ceea ce ţi-a fost adresat sunt posibile graţie impulsului originar de a fi împreună prezent şi activ în limbă, care îi determină pe cei aflaţi în dialog să se afirme, recunoscându-se drept complementari în sfera aceleiaşi esenţe:

> Ceea ce primeşte cel care înţelege nu este altceva decât impulsul spre o consonanţă armonică cu celălalt (…) Cum ar putea însă cel care ascultă, pur şi simplu în virtutea dezvoltării propriei facultăţi lingvistice, care se petrece în interiorul lui în mod autonom, să-şi însuşească ceea ce se vorbeşte dacă atât în cel care vorbeşte, cât şi în cel care ascultă nu s-ar afla una şi aceeaşi esenţă, numai că individualizată şi separată potrivit unui principiu al complementarităţii (Humboldt 2008: 92- 93).

Şi tot ca unui veritabil hermeneut îi apare lui Humboldt *unitatea dintre înţelegere şi neînţelegere*. Înţelegerea favorizată/conţinută de limbă se află, după filosof, într-o unitate dialectică cu neînţelegerea, pentru că în limbă se exercită subiectivitatea individului care vorbeşte şi a celui care ascultă/receptează, iar suprapunerea subiectivităţilor aparţinând protagoniştilor comunicării nu poate fi niciodată perfectă. Pe de altă parte, în acest spaţiu al nesuprapunerii, al diferenţei de situare în limbă a celor doi, se află sursa unei inepuizabile creativităţi lingvistice, expresie directă a dezvoltării libertăţii individului vorbitor şi albie a "creşterii limbii" (ca să întrebuinţăm expresia fixată în limba română de Ienăchiţă Văcărescu). Aici se află una dintre sursele dezvoltării ei permanente, în deplină concordanţă cu esenţa ei de *energeia* ('activitate'):

> Doar în individ, limba îşi dobândeşte determinarea ultimă. Nimeni nu gândeşte printr-unul şi acelaşi cuvânt întocmai acelaşi lucru pe care îl gândeşte altcineva, iar o

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)

> astfel de diferență infinitezimală străbate întreaga limbă asemenea unui cerc tremurător suprafața apei. Orice act de înțelegere este, din această cauză, în acelaşi timp, un act de non-înțelegere, orice consens în gânduri şi în sentimente este, în acelaşi timp, o divergență (Humboldt 2008: 99).

Unitatea dintre *înțelegerea* favorizată de limbă şi *neînțelegerea, a cărei sursă este tot limba, dar de această dată ca spațiu al* asimetriei „locurilor în limbă" (diferite) „ocupate" de protagoniştii comunicării, este o idee revoluționară în planul gândirii hermeneutice. Unitatea dintre înțelegere şi neînțelegere, ca lege a funcționării limbii concrete, autorizează exercițiul hermeneutic aplicat limbii utilizate în comunicare (în orice tip de comunicare), extrăgându-şi legitimitatea din chiar specificul funcționării ei.

În paralel cu Humboldt (ori poate, totuşi, influențat şi de acesta) Schleiermacher va duce mai departe ideea lui Humboldt, fixând ca premisă absolută a oricărei hermeneutici limba[1], iar ca origine a problemei hermeneutice (şi ca obiect legitim al hermeneuticii sale generale) *neînțelegerea* (vezi *infra*) [2].

Pentru Humboldt, „în orice limbă este implicată o viziune specifică asupra lumii" (Humboldt 2008: 95), ceea ce înseamnă că, prin orice limbă nou învățată, omul îşi îmbogățeşte şi-şi rafinează modalitățile de cunoaştere şi de înțelegere. Dacă admitem că *înțelegerea* este un fenomen holistic, implicând toate coordonatele intelectiv-afective şi voliționale ale subiectului, rezultă că o limbă nou învățată îi deschide celui ce o învață şi noi *orizonturi hermeneutice*. Omul dobândeşte o dată cu noua limbă şi noi dimensiuni ale comprehensiunii. Învățarea limbii, potențarea şi sporirea comprehensiunii fac parte din unul şi acelaşi proces. Acest proces nu este simplu cumulativ, ci de un tip mai complicat, pe care l-am numi *reciproc-integrativ,* pentru că omul nu doar ia din limba pe care o învață, ci şi duce cu el ceva din limba în care „locuieşte":

> Învățarea unei limbi străine ar trebui de aceea să însemne dobândirea unei noi perspective în viziunea asupra lumii de până la acel moment – şi, până la un punct, chiar înseamnă aşa ceva, de vreme ce orice limbă conține întreaga țesătură de concepte şi modul de reprezentare ale unei părți a umanității. Numai pentru că într-o limbă străină transpunem întotdeauna, într-o măsură mai mare sau mai mică, propria viziune asupra lumii, mai bine zis viziunea asupra lumii specifică limbii noastre, avem impresia că nu obținem un rezultat complet şi absolut (Humboldt 2008: 95).

Şi pentru Humboldt, ca şi pentru alți lingvişti, limba înseamnă gramatică şi semantică, numai că, precum un hermeneut, el observă că mai uşor aprehendabilă este structura gramaticală, semantica lexicală ridicând dificultăți mult mai mari. Ideea diferenței dintre cele două nivele ale limbii va fi amplu dezbătută şi de către Schleiermacher. Hermeneutul german va deriva din această realitate duală a limbii principiile pentru cele două tipuri (complementare) de interpretare a oricărui text: *interpretarea gramaticală* şi *interpretarea psihologică*, precum şi cele două tipuri de *talent lingvistic* necesare pentru performarea interpretării. Cele două tipuri de *talent*

[1] "*Tot ce este de luat ca premisă în hermeneutică este limba*" ("*Alles Vorauszusetzende in der Hermeneutik ist Sprache*". Schleiermacher, *apud* Gadamer 1965: 361).

[2] Mai multe detalii despre concepția se poate vedea capitolul consacrat lui Schleiermacher (Cifor 2006, 72 sqq).

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)

lingvistic sunt: *talentul lingvistic extensiv* (constând în cunoaşterea comparativă a mai multor limbi) şi *talentul lingvistic intensiv* (concretizat în cunoaşterea în adâncime a unei limbi, prin prisma raportării ei la gândire). *Talentul lingvistic intensiv* i se pare mai rar şi mai important decât primul tip şi lui Schleiermacher. De altfel, întemeietorul hermeneuticii generale este şi un important filosof al limbajului, mai puţin cunoscut însă decât Humboldt, deşi la fel de substanţial. În opoziţie cu mai răspândita teorie a subordonării omului de către limbă (cunoscută, în spaţiul nostru cultural, mai ales ca afirmaţie a lui Eminescu „*nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră*")[3], Schleiermacher susţine teza potrivit căreia omul este, concomitent, *supus şi stăpân al limbii*. El este *supus* limbii în calitate de vorbitor care îşi organizează „un loc" al său în limba *care îl precede* şi, prin urmare, *îi predetermină comportamentul* lingvistic, dar şi comportamentul hermeneutic. Dacă este adevărat că omul vorbeşte în baza şi în limitele a ceea ce îi permite sistemul limbii, la fel de adevărat este şi faptul că el înţelege (funcţionează hermeneutic) în acelaşi perimetru de libertăţi şi de posibilităţi pe care limba i le creează. Se întâmplă aceste lucruri, evident, atâta timp cât omul nu îşi propune să iasă din sistemul limbii respective.

Un al doilea aspect, îndeobşte ignorat de simţul comun şi pe care îl avem în vedere în lucrarea de faţă, este cuprins într-o teză a întemeietorului hermeneuticii generale, F.D.E. Schleiermacher. Potrivit acestei teze (prin care Schleiermacher se situează în opoziţie faţă de o întreagă tradiţie hermeneutică ce îl precede), *neînţelegerea* este *fenomenul hermeneutic universal*, pentru că ea i se prezintă spiritului în chip natural, spontan, dominând *înţelegerea*, care este întotdeauna parţială (întrucât mereu perfectibilă), ocazională, dificil de obţinut şi dificil de menţinut etc. Se ştie că obiectul hermeneuticii teoretizate de Schleiermacher suportă o extindere nemaiîntâlnită până la el. Obiectul hermeneuticii este reprezentat de *tot ceea ce înseamnă comunicare pe calea discursului*, indiferent de formă (orală sau scrisă), indiferent de conţinutul domeniului (artă, ştiinţă, istorie) pe care îl ilustrează textul (Schleiermacher 2001: 138). Sunt atrase, în acest fel, în sfera de interes a hermeneuticii, toate tipurile de texte şi de discursuri, selectate nu în funcţie de domeniul de provenienţă (artă a cuvântului, religie, drept) – precum în hermeneuticile tradiţionale (premoderne) – şi nici în funcţie de *problemele de înţelegere* pe care le ridică, ci în funcţie de *gradul de neînţelegere* pe care îl prezintă. Dacă în hermeneuticile tradiţionale, activitatea hermeneutică este mobilizată de *nevoia de a înţelege mai bine, mai adecvat, de a înţelege până la capăt* ceea ce a devenit *obscur, inaccesibil*, la Schleiermacher, activitatea de interpretare este provocată de confruntarea cu *neînţelegerea.* Aceasta are un caracter universal şi este mai des întîlnită decât înţelegerea, care – departe de a fi un fenomen natural – solicită efort, pricepere, perseverenţă, pentru a putea fi cucerită:

> Die strengere Praxis geht davon aus, daß sich Mißverstehen von selbst ergibt und das verstehen auf jedem Punkt muß gewollt und gesucht werden (Schleiermacher 1977: 92).

[3] Detalii ale interpretării acestei teze se pot vedea într-o lucrare mai veche (Cifor 2000: 39-42).

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)

Având drept punct de pornire *neînțelegerea,* hermeneutic lui Schleiermacher nu putea să se definească decât în termeni negativi: *hermeneutica este arta evitării înțelegerii greşite* (Schleiermacher 2001: 39-47). De fapt, în textul originar al hermeneuticii sale, Schleiermacher este mult mai detaliat. Mai întâi, el porneşte de la formularea în termeni generali a sarcinii hermeneuticii tradiționale ca fiind evitarea neînțelegerii (= *Mißverständnis*, 'înțelegere greşită'):

> Die laxere Praxis in der Kunst geht davon aus, daß sich das Verstehen von selbst ergibt und drückt das Ziel negativ aus: Mißverstand soll vermieden werden"(Schleiermacher 1977: 92).

Apoi, descrie şi analizează formele sub care apare *neînțelegerea* ('înțelegerea greşită'). Aceasta este de două feluri: *neînțelegere de tip calitativ* numită şi *neînțelegere a materiei* (*substanțială*, i-am zice, pentru că vizează conținutul) şi *neînțelegere de ordin cantitativ* sau *formal*, constând în neînțelegerea (ori înțelegerea greşită a) tonului, a accentelor puse de autorul comunicării, care afectează înțelegerea de ansamblu:

> Das zu Vermeidende ist ein zwiefaches, das qualitative Mißverstehen des Inhalts, und das Mißverstehen des Tons oder das quantitative. Zusatz: Die Aufgabe läßt sich auch negativ so bestimmen, materielles (qualitatives) und formelles (quantitatives) Mißverständnis zu vermeiden (Schleiermacher 1977: 92-93).

Pentru practicienii hermeneuticii tradiționale, înțelegerile greşite aveau un caracter previzibil, fapt ce îi determina să caute şi să găsească acele proceduri de evitare ori de depăşire a lor. De aceea hermeneuticile tradiționale îmbrăcau adesea forma unor rețetare de reguli cu privire la modul în care trebuie conduse înțelegerea şi interpretarea. Ca un fenomenolog *avant la lettre,* Schleiermacher restabileşte perspectiva corectă asupra lucrurilor, indicând ca primordială în ordinea experiențelor conştiinței *neînțelegerea*, iar nu *înțelegerea*. Hermeneutul german porneşte de la o constatare de bun simț. El observă că, de fapt, numai confruntarea cu neînțelegerea ne obligă să ne analizăm înțelegerile şi să distingem între *înțelegerile de la sine* (obținute în mod spontan, de fapt, survenind ca fapte de repetiție, pe fondul unor experiențe anterioare ale înțelegerii) şi înțelegerile *elaborate, muncite*, cele la care ajungem în urma aplicării unor reguli (specifice artei de a înțelege). Într-un *Adaos* (*Zusatz*) la regula formulată anterior (vezi supra!), hermeneutul precizează:

> Es ist eine Grunderfahrung, daß man zwischen dem Kunstlosen und dem Künstlerischen im Verstehen keinen Unterschied bemerkt vor dem Eintreten eines Mißverständnisses (Schleiermacher 1977: 92) [4]

Dacă hermeneutica premodernă concepea înțelegerea şi interpretarea ca nişte activități cu caracter riguros finit, hermeneutica lui Schleiermacher postulează

[4] În versiunea românească, fraza a fost tradusă astfel : „Este o experiență fundamentală aceea că nu există nici o diferență între ceea ce este spontan şi ceea ce este artă în actul comprehensiunii înainte de apariția unei neînțelegeri**"** (Schleiermacher 2001 : 39).

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)

caracterul deschis şi practic nelimitat al înţelegerii. *Optimizarea progresiv-infinită a înţelegerii* este noul ideal al hermeneuticii romantice (şi moderne), a cărei sarcină poate fi formulată şi în aceşti termeni:

> Die Rede zuerst ebensogut und dann besser zu verstehen als ihr Urheber (Schleiermacher 1977: 94)[5].

Teza de mai sus este rezumativ redată de sintagma germană "*besser verstehen*" (= 'a înţelege mai bine'). Deşi i-a fost atribuită lui Schleiermacher, se pare că nu a fost inventată de el. Această expresie se găseşte în scrierile lui Kant şi Fichte (Gadamer 2001: 151), deşi se pare că nici aceştia nu au paternitate deplină asupra ei, formula fiind mai veche, de largă circulaţie printre filologi, ca şi printre filosofi. Gadamer crede că sintagma *besser verstehen* denotă reactivarea unui principiu filosofic străvechi, care s-ar putea formula astfel: *a înţelege ceva înseamnă a înţelege acel ceva până la ultimele lui consecinţe.* După cum relatează Gadamer, Friedrich Schlegel, filosof contemporan cu Schleiermacher, îşi nota în jurnal, în urma unor întâlniri cu acesta, o discuţie care punea problema înţelegerii. Este de presupus că notaţiile diaristice ale filosofului romantic să aibă legătură cu conversaţiile dintre cei doi pe marginea unor chestiuni hermeneutice de tipul: *cum trebuie înţeles un text, cum ajungi să înţelegi pe cineva* sau *ce înseamnă a înţelege bine ceva*, toate, probleme capitale ale hermeneuticii. Iată ce-şi nota Schlegel:

> Pentru a înţelege pe cineva e necesar în primul rând să fii mai inteligent decât acesta, apoi la fel de inteligent, iar la urmă la fel de prost. [Şi aceasta, deoarece, n.n.] Nu este suficient să înţelegem mai bine decât a făcut-o autorul sensul propriu-zis al unei opere confuze. Confuzia trebuie cunoscută, caracterizată şi construită până în principiile sale." (Schlegel apud Gadamer 2001: 153).

Cu alte cuvinte, înţelegerea este dificilă nu doar când ceea ce este de cuprins se situează mai presus de înţelegerea subiectului, dar şi atunci când ceea (sau cel) ce formează obiectul înţelegerii se află mai prejos de subiectul hermeneutic. Dacă în primul caz, hermeneutul trebuie să se autodepăşească, printr-o *edificare* care presupune şi impune un spor de fiinţă şi de cunoaştere, aşadar, o *autoedificare*, în cel de-al doilea caz, înţelegerea este favorizată de o gândire care se repliază asupra ei înseşi, cum spune Mircea Eliade (vezi *infra*). Nu ştiu care dintre cele două probe hermeneutice este mai dificilă, dar putem crede că pe cea de a doua nu o pot trece decât cei experimentaţi.

La întrebarea cum este posibil ca un individ să-l înţeleagă pe celălalt, în cadrul comunicării directe sau prin intermediul creaţiilor sale scrise, Schleiermacher răspunde că posibilitatea comunicării între două individualităţi derivă din premisa că *orice individualitate este o manifestare a vieţii totale* (*Alleben*), adică *fiecare individ poartă în sine un minimum din toţi ceilalţi indivizi* (Schleiermacher 2001: 114; Gadamer 2001: 148). Acest dat originar al "minimului din celălalt" pe care îl deţine fiecare *eu* indică faptul (de maximă importanţă filosofică) că *alteritatea* şi

[5] În versiunea românească :„Discursul trebuie înţeles mai întâi la fel de bine cum a făcut-o autorul lui şi apoi mai bine decât el însuşi" (ibidem, 41).

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)

familiaritatea „sunt date împreună cu diferențierea relativă a fiecărei individualități" (Gadamer 2001: 148), respectiv, că fiecare eu *este în mod originar, constitutiv,* împreună cu Celălalt, că Celălalt face parte din orice *Eu.* Această coexistență originară a Eului cu Celălalt este atestată și de dimensiunea *intersubiectivității* lingvistice, una dintre cele două dimensiuni fundamentale ale limbajului, după Eugeniu Coșeriu. În hermeneutica sa, Schleiermacher nu discută această coapartenență a subiecților la un Același în cadrul limbajului, în schimb derivă din acest dat fundamental al coapartenenței o metodă de înțelegere: *divinația.* El crede că putem să-l înțelegem pe celălalt prin divinația suscitată de comparația cu noi înșine (Schleiermacher 2001: 114).

Până aici, am prezentat două dintre concepțiile asupra înțelegerii și neînțelegerii ca fenomene lingvistice și hermeneutice, una avându-și fundamentarea în filosofia limbajului, celalaltă cu rădăcini deopotrivă în filosofia limbajului și în hermeneutică. În cele ce urmează, vom muta discuția pe teritoriul hermeneuticii și al științelor culturii, mai precis al științelor culturii intersate de o hermeneutică.

Pe teritoriul hermeneuticii moderne, nu putem evita confruntarea cu cel mai radical *mod de înțelegere a înțelegerii,* aparținând lui Heidegger, deși nu o vom face decât în treacăt și numai din obligația de a asimila adecvat anumite elemente de hermeneutică gadameriană, ale cărei rădăcini se află în opera lui Heidegger. În orizont heideggerian, înțelegerea este definită ca un „existențial fundamental", respectiv ca „un mod fundamental al ființei *Dasein*-ului" (Heidegger 2003: 418) *Înțelegerea* (*Verstehen*), la acest filosof, nu mai desemnează doar comportamentul cognitiv-intelectiv obișnuit, ci este o dimensiune (o latură) constitutivă a ființei umane înțelese ca *Dasein*. Ea este așa-zisa *înțelegere* primordială, constitutivă *Dasein*-ului, din care se dezvoltă (ori se pot dezvolta) toate celelalte tipuri de înțelegere:

> Prin termenul «înțelegere» avem în vedere un existențial fundamental; aici nu e vorba nici despre un anume *mod de cunoaștere*, care să fie diferit cu ceva de explicație și de sesizarea prin concept așa cum, cu atât mai mult, nu e vorba nici de cunoaștere în sensul de sesizare tematică. Dimpotrivă, înțelegerea e cea care constituie ființa locului-de-deschidere, în așa fel încât, pe temeiul ei, un *Dasein* își poate dezvolta, prin faptul că există, diferitele posibilități ale privirii. (…) Orice explicație, ca des-coperire prin înțelegere a ceva ce n-a putut fi înțeles, își are rădăcinile în această înțelegere primordială, proprie *Dasein*-ului (Heidegger 2003 : 444-445).

Cu Heidegger se produce o cotitură radicală în *înțelegerea înțelegerii*, una care schimbă cursul hermeneuticii, după opinia lui Hans-Georg Gadamer, întrucât, la el:

> *înțelegerea* nu constituie un ideal resignativ al experienței de viață a omului în senectutea spiritului, ca la Dilthey, nici un ideal metodic suprem al filosofiei față de naivitatea vieții (*Dahinleben*), ca la Husserl, ci, dimpotrivă, *forma originară de realizare a Dasein-ului*, ființarea-în-lume (*In-der-Welt-sein*). Înaintea oricărei diferențieri a înțelegerii în direcțiile felurite ale interesului pragmatic sau teoretic, înțelegerea este felul de a fi al *Dasein*-ului, în măsura în care este putință de a fi (*Seinkönnen*) și „posibilitate" (Gadamer 2001: 199).

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)

În lucrarea de faţă, conceptul înţelegerii îl avem în vedere şi în sensul (sau în sensurile) venind din hermeneutica tradiţională (şi premodernă), sensuri pe care un hermeneut *atipic*, precum Mircea Eliade la tinereţe, le sondează şi le tematizează în două cărţi de eseuri. Contemporan cu marii hermeneuţi ai secolului al XX-lea, tînărul Eliade nu este interesat de hermeneutică decât din perspectiva proiectului unei antropologii filosofice la care visa. Idei pentru o antropologie filosofică avea încă din 1932, anul apariţiei volumului *Solilocvii* (Eliade 1991b). Mai târziu, în 1956, când a publicat volumul *Sacrul şi profanul* (este vorba despre ediţia franceză), va vorbi (în *Introducere*) despre obligaţia de a-l studia pe omul societăţilor tradiţionale din perspectiva conjugată a mai multor ştiinţe, printre care şi *antropologia filosofică*:

> Cu toate că este istoric al religiilor, autorul acestei cărţi îşi propune să nu scrie din perspectiva disciplinei sale. Omul societăţilor tradiţionale este, bineînţeles, un *homo religiosus*, dar comportamentul lui se înscrie în comportamentul general al omului şi, prin urmare, interesează antropologia filosofică, fenomenologia, psihologia." (Eliade 1992 : 17).

Încă de la începutul carierei sale, viitorul istoric şi filosof al religiilor s-a văzut confruntat cu problemele înţelegerii unor universuri simbolice care nu mai erau de multă vreme de la sine înţelese. Pentru a putea fi înţelese, era nevoie (atunci ca şi acum) de intervenţiile unei ştiinţe (arte) a interpretării. După decenii de cercetări ale universurilor simbolice străine, savantul român devine conştient de faptul că, în paralel cu culegerea şi interpretarea datelor, el a creat un anumit model de hermeneutică, unul neteoretizat, însă de o eficienţă garantată de rezultatele obţinute. Probabil din această cauză va rămâne oarecum indiferent faţă de de hermeneutica teoretică a timpului său şi nici mai târziu nu se va arăta preocupat de clarificarea şi sistematizarea propriei sale concepţii hermeneutice, lăsând această sarcină discipolilor săi.[6]

Pentru Eliade, *înţelegerea* (implicând *interpretarea*), *cunoaşterea* şi *gândirea* sunt trei termeni cardinali pentru desemnarea activităţii intelective. În *Oceanografie* (Eliade 1991a), el pledează pentru recunoaşterea diferenţei dintre *gândire* şi *înţelegere*: „*Putem să gândim mult şi bine, şi totuşi [să] nu înţelegem nimic*" (Eliade 1991a: 7). Conceptul de *înţelegere* pentru care optează viitorul istoric al religiilor trebuie să asume şi articularea sensului prim (ori mai degrabă ultim) al existenţei, pentru că – în absenţa articulării lui – toate celelalte sensuri şi înţelegeri la care ajunge omul devin caduce. Fixarea gândirii contemporanilor pe mize derizorii are drept consecinţă ratarea *cunoaşterii* care îl transformă şi îl edifică pe om, dar şi *alienarea gândirii şi coruperea* (sau chiar *ratarea*) *înţelegerii*:

> A înţelege sensul existenţei este, astăzi, pentru un modern, un lucru extrem de rar. A înţelege omul şi destinul e şi mai rar. Toate acestea te fac să te întrebi dacă nu

[6] Mai multe detalii despre această chestiune se află şi într-o lucrare a noastră anterioară consacrată hermeneuticii lui Mircea Eliade (Cifor 2007 : 129-139).

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)

> oare inteligența a funcționat prea multă vreme în gol, pe obiecte străine sau pe mai puține obiecte decât era absolut indispensabil (Eliade 1991a: 15).

Dacă ratarea înțelegerii ar fi un fenomen care i-ar caracteriza numai pe oamenii comuni, lucrurile nu ar fi atât de grave. Din nefericire, ratează înțelegerea şi oamenii de ştiință umanişti, ba chiar şi aceia care şi-au făcut o profesie din cercetarea culturilor vechi:

> Cei mai abili gânditori contemporani sunt incapabili să înțeleagă *direct* un simbolism organic, cum ar fi acela al unei culturi străine (fie asiatice, fie amerindiene) sau al unui hermetism european dinaintea iluminismului. Ei au nevoia unei *chei*, a unui instrument cu care să deschidă automat acel sistem simbolic (Eliade 1991a: 14).

Fără a face referire la hermeneuții şi filosofii secolele XIX-XX, cei care dezbat pe spații largi metodologia specifică ştiințelor culturii, Eliade deplânge procesul de scientizare (impicând triumful pozitivismului) pe care l-au cunoscut gândirea şi cunoaşterea aplicate domeniilor creațiilor omului. Scientismul şi pozitivismul au denaturat vocația şi sensul ştiințelor omului, făcându-le incapabile să faciliteze accesul la înțelegerea experiențelor antropologice fundamentale pe care le mijlocesc miturile şi simbolurile. Aşa cum arătam în altă parte (Cifor 2007: 133-134), în *Oceanografie*, Mircea Eliade îşi configurează (într-o manieră cvasidecisivă) poziția sa de cercetător în domeniul ştiințelor omului, indicând comportamentul pe care trebuie să-l adopte orice savant pe tărâmul creațiilor simbolice. Mai întâi, el trebuie să evite a-şi reifica obiectul de studiu printr-o gândire specifică ştiințelor exacte, care reclamă şi cultivă ferma delimitare a subiectului cercetător față de obiectul studiat. Distanța față de obiectul cercetat se poate oricând transforma în distanță înstrăinătoare, care aruncă în neant eforturile de înțelegere a universului Celuilalt. Cunoaşterea şi înțelegerea *Celuilalt* înseamnă *apropierea* dacă nu chiar *aproprierea* (ori *împărtăşirea din* valorile) universului străin, implicând toate datele fundamentale ale existenței lui: limbă, cultură, istorie, religie, mituri şi simboluri, sistem de credințe etc. Înțelegerea Celuilalt, mai mult decât orice tip de înțelegere, trece prin *înțelegerea de sine*, iar aceasta din urmă este de neconceput în afara relației cu Celălalt. În acest punct al concepției sale hermeneutice, Eliade îl confirmă pe Humboldt şi pe Schleiermacher şi îi anticipă (ori poate doar îi dublează) pe Heidegger şi Gadamer, cei care au dezbătut pe larg înțelegerea care – ca *edificare* – trece prin *autoedificare*.

Afirmația lui Eliade potrivit căreia înțelegerea este cu desăvârşire deosebită de gândire (Eliade 1991a: 7) este neîndoios exagerată, afară de cazul în care deducem din ea că, singur, exercițiul perseverent al gândirii nu conduce în mod automat la obținerea înțelegerii. Nuanțându-şi – în *Solilocvii* (Eliade 1991b) – opiniile din *Oceanografie*, savantul român crede că orice înțelegere adevărată (*id est* dusă până la ultimele consecințe) conține sau chiar se fundamentează pe un fel de *înțelegere a înțelegerii*. Expresia nu vizează neapărat *o metahermeneutică*, cât un tip de analiză a ceea ce formează conținutul gândirii, implicând îndoiala că ai

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)

înțeles bine şi verificarea acestui lucru şi prin experimentarea altor căi ale comprehensiunii:

> Înțelegerea nu se obține prin gândire, pentru că e însăşi gândirea *repliée sur elle-même*. E contemplativă, e statică. Ea ni se dă, de cineva din noi sau din afară de noi – dar nu se cucereşte prin gândire (Eliade 1991b: 70).

După opinia noastră, gândirea „repliată" asupra ei înseşi este mai mult decât o simplă înțelegere, reprezentând o *înțelegere a înțelegerii*. De fapt, cunoaşterea lumii, a vieții şi cunoaşterea de sine devin esențiale în acest travaliu al gândirii răsfrânte. Întoarcerea spre sine a gândirii constituie şi o formă de smerire a acesteia, consecință a abandonării atitudinii orgolioase atât de obişnuită în contextul pozitivismului triumfalist. În travaliul *înțelegerii înțelegerii*, întâlnim o gândire care nu mai este atât de sigură de sine şi alege să se aplece asupra ei înainte de a mai cuceri ceva nou. În comparație cu gândirea propriu-zisă, înțelegerea este o gândire îndelung exersată, o gândire *încercată*, hrănită din memoria unor experiențe din care nu lipsesc erorile, înțelesurile ratate ori bucuriile sensurilor dezvăluite. Numai o asemenea gândire vrea să gândească mai departe pentru a *înțelege.* Cum gândirea generatoare de înțelegere este un proces de durată, Eliade are dreptate să o asocieze cu senectutea. Poate de aceea, în consens cu Dilthey şi cu o îndelungată tradiție hermeneutică pre-heideggeriană, lui Eliade i se pare că înțelegerea este apanajul senectuții, tinerețea trebuind să se mulțumească cu gândirea:

> Putem să gândim mult şi bine, şi totuşi [să] nu înțelegem nimic.Deosebirea esențială între tinerețe şi bătrânețe este că cea dintâi practică gândirea, iar celeilalte îi aparține înțelegerea (Eliade1991a: 7).

În fine, un al treilea aspect al raportului dintre înțelegere şi neînțelegere pe care îl vom interoga în spațiul lucrării de față are premise gadameriene. Succint formulată, teza gadameriană afirmă că *înțelegerea (a ceva) este o înțelegere în interiorul tradiției şi al limbii care o conține şi o atestă*. Împotriva opiniei comune (şi a hermeneuticii premoderne), Gadamer crede că *a înțelege ceva* nu reprezintă ceva de ordiunl posesiei, *ci a te integra într-o tradiție*. Pe de altă parte, filosoful afirmă că noi toți suntem, într-o măsură sau alta, *captivii limbajului în care înțelegem lucrurile* şi că cel mai dificil de depistat sunt prejudecățile legate de limbajul în care survine comprehensiunea, dată fiind familiaritatea extremă cu propriul limbaj.

Reamintim că, în hermeneutică, cu deosebire în contextul hermeneuticii gadameriene, termenul *prejudecată* nu implică vreo nuanță depreciativă. Dimpotrivă. După filosoful german (Gadamer 2001: 204 sqq), în iluminism s-ar afla rădăcinile discreditării prejudecăților, acțiune menită să fortifice funcția şi forța rațiunii. Numai că eliminarea tuturor prejudecăților este ea însăşi iluzie şi …*prejudecată*:

> Prejudecata fundamentală a iluminismului este prejudecata împotriva prejudecăților în general şi odată cu aceasta detronarea tradiției (Gadamer 2001: 207).

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)

Depășirea iluziei eliberării totale de prejudecăți și reabilitarea lor[7] este drumul pe care se înscrie gândirea hermeneutică a lui Gadamer, în contextul căreia *istoricitatea* comprehensiunii este ridicată la rangul de principiu hermeneutic. Așa cum – în calitate de *ființă istorică* – omul nu doar aparține istoriei, ci este și „creat" de aceasta. El este constituit și de *prejudecățile* de toate tipurile, care îi predetermină înțelegerea, funcționând ca *structuri anticipative ale înțelegerii*. Și aceasta, deoarece:

> prejudecățile individului sunt realitatea istorică a ființei sale într-o măsură mai mare decât judecățile sale (Gadamer 2001: 212).

Gadamer clasifică prejudecățile în *prejudecăți adevărate* sau *productive* și *prejudecăți false* sau *obstructive* (Gadamer 2001: 226, 228). Cele dintâi ajută înțelegerea, cele din urmă o împiedică. De asemenea, el distinge între *prejudecățile cu privire la limbaj* și *prejudecățile referitoare la conținut* (Gadamer 2001: 206). Prejudecățile cu privire la limbaj își au originea în „caracterul inconștient al propriului limbaj", limbaj în care noi rămânem captivi din pricina intimității noastre cu acesta și din care nu putem ieși decât atunci când contextul ne-o impune (nevoia de traducere într-o altă limbă a spuselor noastre sau chiar explicitarea – în aceeași limbă – a conținutului ori a intenției noastre de comunicare). Dacă ar fi să ne raportăm la poziția lui Schleiermacher (vezi *supra*), în spațiul dominat de *prejudecățile legate de limbaj*, înțelegerea poate găsi – dacă aprofundează discursul – mai multe decât a intenționat vorbitorul. În același spațiu se produc și cele mai multe înțelegeri greșite produse din grabă. *Prejudecățile referitoare la conținut* își au originea în prealabila cunoaștere a lucrurilor despre care vorbește textul. E de la sine înțeles că *prealabila cunoaștere a lucrurilor* implică experiență hermeneutică, respectiv, orizonturi și situații hermeneutice specifice. Situarea într-o perspectivă nouă implică o experiență de înțelegere nouă, care ar putea fi sabotată de o încredere prea mare în prejudecățile constitutiveaferente.

În concluzie, nu toate prejudecățile sunt cu necesitate "judecăți eronate", cele *productive* sunt cât se poate de *legitime*. Aceste "prejudecăți legitime" contribuie, în calitate de "condiții ale comprehensiunii", la dezvoltarea comprehensiunii înseși. Gadamer vorbește chiar despre "comunitatea prejudecăților" ca mod de survenire a tradiției. Tradiția ne este constitutivă, iar aceasta înseamnă că *din mijlocul ei și prin intermediul ei* noi încercăm întotdeauna să înțelegem – mai bine sau mai rău – ceva diferit sau străin de ceea ce suntem (Gadamer 2001: 225). Spunem *mai bine sau mai rău,* pentru că din tradiție fac parte și erorile, judecățile (și prejudecățile) greșite. Dacă la aceasta se adaugă și faptul că rareori subiectul hermeneutic își conștientizează sau își poate controla prejudecățile și preconcepțiile care îl domină, înțelegem de ce unele dintre *neînțelegerile* sau *înțelegerile* noastre *greșite* ne aparțin numai în mod parțial. Gadamer pretinde hermeneutului *capacitatea de a-și controla prejudecățile*. În vederea înțelegerii a ceva nou, hermeneutul trebuie –

[7] Date importante privind reabilitarea prejudecăților de către Gadamer (și alții) se pot vedea în *Hermeneutica prejudecăților* de Petru Bejan (Bejan 2004 : 108-137).

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)

afirmă Gadamer – *să conştientizeze* prejudecăţile propriului orizont de înţelegere, să le *evalueze* pertinenţa în înţelegerea a ceva străin (diferit) de tradiţia care îl constituie pe el însuşi, apoi să se *detaşeze* de ele, pentru a le putea *suspenda*. (Gadamer 2001: 226-228). Aşadar, pe un *Celălalt* total diferit de tine nu-l poţi înţelege decât punând între paranteze ceea ce eşti *numai* tu. La suspendarea propriei capacităţi anticipative a înţelegerii (pe care o construiesc şi o constituie prejudecăţile) nu se ajunge dintr-o dată, ci în etape, respectând ceea ce am putea numi mecanismele hermeneutice imanente oricărei înţelegeri noi. Înţelegerea a ceva *nou* (străin, diferit etc.) din interiorul propriei tradiţii înseamnă: *identificarea* tuturor prejudecăţilor constitutive, *reflecţia* asupra lor, *înţelegerea* (un fel de *înţelegere a înţelegerii*), *evaluarea, detaşarea* de ele şi, în final, *suspendarea* lor.

Nu putem încheia discuţia de faţă fără a ne raporta – fie şi sumar – la importanţa pe care o au, în procesul înţelegerii, pentru Gadamer, *limba* şi *gândirea*, *dialogul, tradiţia*, precum şi relaţiile care se dezvoltă între ele. După cum am arătat deja, înainte de Heidegger, Humboldt evidenţiase *capacitatea hermeneutică a limbii* şi definise comprehensiunea ca *fenomen lingvistic*. Contemporanul lui Humboldt, Schleiermacher, văzuse în limbă *premisa absolută a hermeneuticii generale*. Mai târziu şi în cu totul alt cadru de gândire, Heidegger a legat primordialitatea înţelegerii (definite ca „*existenţial*") de articularea ei lingvistică, suprareliefând legătura indestructibilă dintre *înţelegere* (în care interpretarea ia forma *proiectării* ori a „*locuirii*") şi *limbă*. Gadamer va face un pas mai departe, tematizând ceea ce el numeşte *lingualitatea înţelegerii*. *Lingualitatea* reprezintă un posibil echivalent al termenului german „*Sprachlichkeit*", tradus de unii şi ca *lingvisticitate*. După Gadamer, comprehensiunea este prin natura ei ceva de ordinul limbii, care survine în mediul (în interiorul) limbii (Gadamer 2001: 291). El vede în *fenomenul hermeneutic* (al înţelegerii) un caz particular al raportului universal dintre gândire şi limbă, prin intermediul căruia putem experimenta *cum se „ascunde" limba în gândire*.[8] Aşa cum din perspectiva ştiinţelor limbii, vorbim despre *ascunderea* (*codificarea*, *încifrarea* etc., dar şi despre *obiectivarea*, *concretizarea* etc.) *gândirii în limbă*, potrivit lui Gadamer, din perspectivă hermeneutică, putem cerceta cum *limba se ascunde în gândire*. Cel mai bine se vede raportul dintre *limbă* şi *înţelegere* (*limbă* şi *gândire*) în contextul *dialogului* (*Gespräch*) şi al *tradiţiei* (*Überlieferung*). Dialogul nu este – după filosoful german – doar schimbul de replici între două sau mai multe persoane care îl *iniţiază* şi îl *conduc*, ci şi ceva care – la fel ca *limba* în viziunea lui Schleiermacher (dar şi a lui Heidegger) – ne *subordonează* şi ne *conduce*:

> Dialogul este mai degrabă ceva care ne conţine şi ne poartă către ceva prin intermediul limbii decât ceva ce purtăm şi conducem noi (Gadamer 2001: 287)

Pe de altă parte, dacă limba este „mediul universal în care se efectuează înţelegerea", iar în mediul limbii suntem nu doar *stăpânii* (agenţii), ci şi *supuşii*

[8] În versiunea originară şi completă, afirmaţia este : „*Damit erweist sich das hermeneutische Phänomen als Sonderfall des allgemeinen Verhältnisses von Denken und Sprechen, dessen rätselhafte Innigkeit eben die Verbergung der Sprache im Denken bewirkt* " (Gadamer 1965 : 366).

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)

„dialogului care ne conduce", *tradiția* este forma cea mai consistentă şi mai durabilă a interrelaționării tuturor factorilor invocați. Pentru Gadamer, *tradiția* nu este doar ceea ce înțelegem de obicei prin acest cuvânt, o *moştenire*, *ceva ce rămâne* şi este însuşit ca atare. Această accepție a cuvântului *tradiție* se referă – după Gadamer – mai ales la ceea ce este de ordinul culturii şi civilizației materiale (artă plastică, monumente etc.). În schimb*, tradiția culturii scrise* (*die schriftliche Überlieferung*), tradiția care survine ca *lingualitate* (*Sprachlichkeit*) şi *scripturalitate* (*Schriftlichkeit*) – o ipostază a lingualității (cea mai importantă din punct de vedere hermeneutic) este un alt tip de tradiție. După Gadamer, esența lingvală a tradiției culturii scrise şi implicita (constitutiva) ei adresabilitate fac din moştenirea lingvistică cea mai importantă formă a tradiției, mai importantă decât orice alt tip de moştenire. Mai mult, în contextul tradiției culturii scrise, de cea mai mare importanță sunt *textele literare*. *Tradiția literară* îi apare filosofului german mai importantă din punct de vedere gnoseologic decât cunoaşterea unor universuri lingvistice străine, deoarece textele literare sunt singurele texte care, expunând o lume, fac posibilă experimentarea lumii ca totalitate.

Bibliografie

Bejan 2004: Petru Bejan, *Hermeneutica prejudecăților,* Iaşi, Editura Fundației Axis.

Cifor 2000: Lucia Cifor, *Mihai Eminescu prin câteva cuvinte-cheie,* Iaşi Editura Fides.

Cifor 2006: Lucia Cifor, *Principii de hermeneutică literară,* Iaşi, Editura Universității „Al.I.Cuza" Iaşi.

Cifor 2007: Lucia Cifor, *Înțelegerea* înțelegerii *– o problemă capitală a hermeneuticii lui Mircea Eliade,* în „Philologica Jassyensia", an III, nr. 1, 2007.

Eliade 1991a: Mircea Eliade, *Oceanografie,* Bucureşti, Editura Humanitas.

Eliade 1991b: Mircea Eliade*, Solilocvii*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Eliade 1992: Mircea Eliade, *Sacrul şi profanul*, traducere de Rodica Chira, Bucureşti, Editura Humanitas.

Gadamer 1965: Hans-Georg Gadamer, *Wahrheit und Methode*. *Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*, 2.Auflage durch einen Nachtrag erweitert, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen.

Gadamer 2001: Hans-Georg Gadamer, *Adevăr şi metodă,* traducere de Gabriel Cercel, Larisa Dumitru ş.a., Bucureşti, Editura Teora.

Heidegger 2003: Martin Heidegger, *Ființă şi timp,* traducere din germană de Gabriel Liiceanu şi Cătălin Cioabă, Bucureşti, Editura Humanitas.

Humboldt 2008: Wilhelm von Humboldt, *Despre diversitatea structurală a limbilor şi influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității*, versiune românească, introducere, notă asupra traducerii, tabel cronologic, bibliografie şi indici de Eugen Munteanu, Bucureşti, Editura Humanitas.

Schleiermacher 1977: F.D.E. Schleiermacher, *Hermeneutik und Kritik mit einem Anhang sprachphilosophischer Texte Schleiermachers,* herausgegeben und eingeleitet von Manfred Frank, Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main.

Schleiermacher 2001: F.D.E. Schleiermacher, *Hermeneutica,* traducere, note şi studiu introductiv de Nicolae Râmbu, Iaşi, Editura Polirom.

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)

La compréhension et l'incompréhension dans l'espace de la communication linguistique et littéraire. Une démarche herméneutique

Notre exposé a comme but la description et l'analyse des rapports entre la compréhension et l'incompréhension dans la communication linguistique et littéraire, d'une perspective autorisée par l'herméneutique et la philosophie du langage. Les horizons épistémologiques qui président à notre débat comprennent des éléments de philosophie du langage (Wilhelm von Humboldt, F.D.E. Schleiermacher) et d'herméneutique traditionnelle ou prémoderne (Mircea Eliade), ainsi que quelques éléments d'herméneutique moderne (F.D.E. Schleiermacher) et postmoderne (Martin Heidegger, qui n'est invoqué qu'en tant que terme de relation à Hans-Georg Gadamer, son continuateur). L'analyse herméneutique des relations entre la compréhension et l'incompréhension dans l'espace de la communication verbale révèle des aspects à peine effleurés par les linguistes. Tous ces aspects sont, pourtant, d'une énorme importance pour l'existence de l'homme en tant qu'être linguistique et herméneutique, qualités qu'il ne peut développer qu'à l'intérieur de l'espace dialogique de la langue et de la compréhension. La mise en valeur des réflexions et des découvertes herméneutiques dans le champ de la compréhension et de l'incompréhension pourrait optimiser et raffiner les relations sociales, améliorer le dialogue culturel et interculturel, et renouveler (d'un certain point de vue) la pédagogie linguistique et littéraire.

Iaşi, România

BDD-V412 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:52:12 UTC)